

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті розглянуто проблемні питання щодо організації інформаційних систем, пов'язаних з впровадженням національної системи підвищення кваліфікації бухгалтерів, яка б забезпечила безперервне професійне навчання і була б спрямована на подальший розвиток бухгалтерського обліку в Україні та гармонізацію з міжнародними стандартами фінансової звітності.

The article deals with issues concerning with the organization of information systems related to the implementation of the national system of accountants', training of which would ensure professional training and would be aimed to further development of accounting in Ukraine and harmonization with international financial reporting standards.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Організація інформаційних систем на різних рівнях (макро-мікро) відповідно до потреб користувачів потребує удосконалення. Основним «постачальником» інформаційної системи виступає облік (фінансовий). Функція обліку була, є і буде однією із важливих складових управління економічними об'єктами підприємства.

Проблеми – невирішені питання, постійно супроводжують організацію обліку, але, як свідчить практика, вони різні та, якщо одні вирішуються виникають інші, бо пов'язані з розвитком національної економіки України – перехід на ринкові важелі управління. Доцільно дослідити деякі з них та шляхи їх вирішення.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблемам бухгалтерського обліку в Україні приділяється велика увага з боку вітчизняних дослідників. Праці вчених – економістів: А. М. Кузьмінського, В. В. Сопко, Б. І. Валуєва, В. М. Пархоменко, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, В. М. Костюченко, І. Ю. Кравченко, Г. А. Ямборко присвячені удосконаленню побудови бухгалтерського обліку в різних умовах та етапах його розвитку. Цією проблемою почали опікуватися професійні організації бухгалтерів та аудиторів.

Термін «організація» у найбільш загальному вигляді – це впорядкування, налагодження, приведення в певний порядок (систему) чого-небудь. Організація бухгалтерського обліку представляє собою систему методів та засобів, забезпечующих оптимальне її функціонування та подальший розвиток [1, с.6].

На думку фахівців, організація бухгалтерського обліку повинна охоплювати такі питання, як організація технології облікового процесу, труда робітників, зайнятих бухгалтерським обліком, інформаційне і технічне забезпечення обліку.

З першого січня 2000 р. питання організації бухгалтерського обліку на підприємствах України належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів, за виключенням підприємств, звітність яких повинна оприлюднюватися, та в бюджетних установах [2].

Таким чином, підприємство самостійно визначає облікову політику підприємства; обирає форму бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних; розробляє систему і форми управлінського обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає доцільність застосування міжнародних стандартів (крім випадків, коли обов'язковість застосування міжнародних стандартів визначена законодавством).

Керівник зобов'язаний створити необхідні умови для забезпечення дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності.

Ведення бухгалтерського обліку підприємства, як правило, покладається на головного бухгалтера (бухгалтера). На сьогоднішньому етапі розвитку бухгалтерського обліку кваліфікаційні вимоги до бухгалтера постійно зростають.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Процес глобалізації світової економіки, посилення захисту прав інвесторів та забезпечення прозорості функціонування міжнародних ринків капіталу зумовив нові підходи щодо удосконалення організації обліку. Актуальними залишаються питання створення дієвої системи підвищення кваліфікації бухгалтерів підприємств і організацій з метою забезпечення менеджменту оперативною, якісною й розрахованою на довіру і розуміння власників, інвесторів та інших користувачів фінансово-економічною інформацією адаптованою до міжнародних стандартів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану деяких проблем організації бухгалтерського обліку в Україні та основних напрямів їх вирішення, а саме впровадження національної системи підвищення кваліфікації бухгалтерів, яка б забезпечила безперервне професійне навчання і була спрямована на подальший розвиток системи бухгалтерського обліку в Україні та гармонізацію з міжнародними стандартами фінансової звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 2002 р. Федерацією професійних бухгалтерів і аудиторів України проводиться робота з підвищення кваліфікації та сертифікації своїх членів за програмою міжнародної сертифікації бухгалтерів «CIPA» (Certified International Professional Accountant: Сертифіцированный международный профессиональный бухгалтер). Програмою CIPA передбачена сертифікація двох рівнів.

Перший кваліфікаційний рівень – сертифікований бухгалтер – практик (CAP) засвідчує базові знання фундаментальних принципів і практики бухгалтерського обліку. Для цього потрібно скласти іспити з Фінансового обліку 1, управлінського обліку 1 та податки і право відповідно до національного законодавства; уміти працювати на комп'ютері, мати щонайменше один рік робочого стажу і належну репутацію як член професійної асоціації. Сертифікований фахівець CAP вміє складати стандартні фінансові звіти компанії на основі МСФЗ; може вести систему внутрішнього обліку і аналізувати фінансові звіти та представляти інформацію про прибутки і збитки компанії; може працювати з внутрішнім бюджетом і готувати податкові декларації компанії.

Другий кваліфікаційний рівень – сертифікований міжнародний професійний бухгалтер (CIPA). Щоб отримати сертифікат CIPA, необхідно мати диплом про вищу освіту, щонайменше три роки стажу роботи і добру репутацію як член професійної організації. Кандидат на отримання CIPA теж повинен знати інформаційні управлінські системи; скласти іспити та підтвердити знання з фінансового та управлінського обліку, податків і права, фінансів та аудиту. Фахівець рівня CIPA має професійні знання і аналітичні уміння у сфері фінансового і управлінського обліку, фінансів і аудиту.

Сучасні тенденції світового економічного розвитку диктують необхідність переходу на Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) для величезної кількості компаній у різних країнах, включаючи країни СНД. Попит на дипломованих фахівців у цій галузі зростає. Враховуючи зростаючу потребу в подібній підготовці фахівців, всесвітньо визнана Асоціація Присяжних Сертифікованих Бухгалтерів (ACCA, Велика Британія) запропонувала диплом DipIFR в російськомовному варіанті.

Навчально-методичний центр Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України має статус офіційного тренінгового центру. ACCA DipIFR – міжнародний диплом по МСФЗ (Diploma in the International Financial Reporting) спеціально для країн СНД.

Програма призначена для фахівців, що працюють у сфері бухгалтерського обліку, аудиту та фінансів та охочих скласти іспит для отримання Диплома ACCA, Велика Британія. Науково-методичним центром ФПБАУ проводяться семінари і підготовка до здачі іспиту на отримання Диплому ACCA з міжнародної фінансової звітності DipIFR. DipIFR, на

сьогоднішній день, дуже своєчасний і престижний кваліфікаційний курс, який дає великі теоретичні знання і практичні навички в області МСФЗ, саме:

- розуміння структури міжнародного регулювання в області фінансової звітності;
- застосування міжнародних стандартів обліку та міжнародних стандартів звітності в контексті конкретних практичних ситуацій;
- підготовка фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності;
- підготовка фінансової звітності груп, що включають дочірні та асоційовані компанії та спільні підприємства [3].

Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг були затверджені Професійні вимоги до керівників та головних бухгалтерів фінансових установ. Головний бухгалтер, або особа, на яку покладено ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку таких фінансових установ: страховиків; адміністраторів недержавних пенсійних фондів; кредитних спілок; кредитно-гарантійних установ; ломбардів; інших фінансових установ (крім банків, установ – професійних учасників фондового ринку, інститутів спільного інвестування в частині їх діяльності на фондовому ринку, фінансових установ, які мають статус міжурядових міжнародних організацій, Державного казначейства України та державних цільових фондів). Головний бухгалтер фінансової установи повинен відповідати таким професійним вимогам: мати базову вищу освіту відповідного напрямку підготовки або повну вищу освіту; пройти підвищення кваліфікації та скласти екзамен на відповідність знань професійним вимогам за типовою програмою підвищення кваліфікації головних бухгалтерів, складеною за напрямом діяльності фінансової установи та затвердженою Держфінпослуг. Тривалість курсу підвищення кваліфікації повинна бути не менше 72 годин; мати стаж роботи на керівних посадах, пов'язаних з фінансовою або бухгалтерською діяльністю, або стаж роботи на ринках фінансових послуг на посадах, пов'язаних з фінансовою або бухгалтерською діяльністю, – не менше трьох років; протягом останніх п'яти років не бути керівником, фінансовим директором або головним бухгалтером фінансової установи, визнаної банкрутом, підданої процедурі примусової ліквідації або до якої було застосовано захід впливу відповідним органом, який здійснює регулювання ринків фінансових послуг, у вигляді відсторонення керівництва від управління фінансовою установою та призначення тимчасової адміністрації; не мати непогашеної судимості за умисні злочини, злочини у сфері господарської та службової діяльності, а також не бути позбавленим права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю [4].

Крім того, головні бухгалтери фінансових установ кожних три роки повинні складати екзамен на відповідність знань професійним вимогам за відповідною типовою програмою підвищення кваліфікації головних бухгалтерів, затвердженою Держфінпослуг. З метою підготовки до складання екзамену на відповідність знань професійним вимогам головні бухгалтери можуть пройти навчання за відповідними типовими програмами підвищення кваліфікації головних бухгалтерів.

Тепер, якщо фахівець з бухгалтерського обліку має намір працювати, наприклад, з цінними паперами, крім вищої освіти та відповідного стажу він повинен теж скласти кваліфікаційний іспит у встановленому Держкомісією порядку з цінних паперів і фондового ринку за типовою програмою професійної підготовки головних бухгалтерів.

Проте, існує думка, що в Україні університети не можуть забезпечити повноцінну практичну складову професійної підготовки, без якої присвоєння кваліфікації неможливе [5]. Сьогодні дуже складно забезпечити виробничу базу для проходження виробничої практики бакалаврів та магістрів. З одного боку скоротилася кількість виробничих підприємств, які раніше приймали студентів, а інколи ще й з задоволенням оформлювали їх помічниками на час проходження практики, з іншого – керівники підприємств, посилаючись на комерційну таємницю, закривають таку можливість.

Дійсно, відносини, пов'язані з охороною комерційної таємниці, регулюються нормативно-правовими актами, зокрема кодексами України (Цивільним, Господарським, Кримінальним), законами «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції».

В умовах конкуренції комерційна таємниця як сукупність інформації (технічного, організаційного, виробничого характеру) становить значний економічний інтерес не тільки для її власника, що проводить господарську діяльність.

Постановою Кабінету Міністрів України був наданий перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці, це: установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; документи про сплату податків і обов'язкових платежів; інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків; документи про платоспроможність; відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю; відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню. Тобто, інформація – яка могла бути джерелами для написання звітів з виробничої практики та дипломних работ наших студентів. Але, Кабінет Міністрів чітко зазначив кому зобов'язані подавати перелічену інформацію – органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства, за їх вимогою [6].

Виходячи з цього, автор статті висловлює думку що «...варто для кожної посади (головний бухгалтер; бухгалтер (з дипломом спеціаліста); бухгалтер; касир (на підприємстві, в установі, організації) обліковець) переглянути умови присвоєння кваліфікації та суб'єктів, що матимуть право її присвоювати, з урахуванням залучення до цього процесу не тільки державних регуляторів і освітніх закладів, а й професійних організацій» [6].

Автор вважає, що вихід потрібно шукати в іншій площині: більш ретельно переглядати університетські навчальні програми з спеціальних дисциплін, посилюючи акценти на професійну підготовку, використовуючи елементи вже апробованих тренінгових програм професійних організацій бухгалтерів та аудиторів; підписати договори з підприємствами, щодо співпраці та повернутися до стимулювання керівників виробничої практики від підприємства за рахунок підприємства чи університету; в обов'язковому порядку проводити навчальну бухгалтерію. На думку автора, не обов'язково її виділяти у окрему дисципліну але збільшити кількість годин практичних занять. Перший етап – документування господарських операцій, послідовно за кожною темою на практичних заняттях (індивідуальних). Обов'язково підготовлений комплект документів – первинних, реєстрів, форм звітності знадобиться студентові, по-перше, на лекціях, по-друге на практичних заняттях. Це дозволить накопичити матеріал для другого етапу навчальної бухгалтерії – синтетичного та аналітичного обліку. Якщо студенти мають можливість працювати з комп'ютерною програмою, наприклад 1С «Бухгалтерія», то перейти до третього етапу – фінансова звітність за допомогою програми вже не складно. Зрозуміло, що вся робота повинна мати методичні вказівки, з першого до останнього заняття.

З метою підвищити фахові знання студента та враховуючи звісні обставини, про які йшла мова раніше, учбові заклади розробляють «навчальні віртуальні підприємства», які дозволяють прослідити взаємозв'язки між різними функціональними відділами

підприємства та послідовно використовувати набуті знання з обліку та таких дисциплін як: економіка підприємства, управління персоналом, фінанси, статистика, кібернетика, маркетинг. Навчальна фірма (англ. practice firm, fictitious firm) – активна форма навчання отримала практичну реалізацію ще в 1990–х роках в Австрії та Німеччині. Методика навчальної фірми була поступово інтегрована в усі рівні освітнього процесу: в середньому професійному, вищу освіту, в установах по перенавчанню персоналу. Надалі методика навчання стала поширюватися в інших країнах. Виникла Європейська мережа навчальних фірм Європи, в яку входять понад 7500 навчальних фірм з 42 країн. Розвиток засобів зв'язку та телекомунікацій дозволяє зв'язати навчальні фірми різних країн і континентів в одну віртуальну мережу. Це відкриває великі можливості в навчанні міжнародному бізнесу [7].

«Навчальна фірма» створюється на базі навчального закладу та представляє імітаційну модель реального підприємства, в якій гроші та ресурси не існують, але присутні у навчальних документах і вимагають прийняття навчальних рішень. У структурі фірми передбачені різні відділи і посади: посадові функції виконують співробітники тобто всі дії, які виконують менеджери і співробітники реальних фірм.

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведені дослідження свідчать, що процес переходу України на Міжнародні стандарти обліку та фінансової звітності складний і потребує підготовки професійних фахівців, які володіють методологією трансформації української фінансової звітності в міжнародну. З урахуванням цього особливого практичного значення набуває система підготовки кваліфікованих бухгалтерів, яка б забезпечила безперервне професійне навчання і була б спрямована на подальший розвиток бухгалтерського обліку в Україні та гармонізацію з міжнародними стандартами фінансової звітності.

Список використаної літератури

1. Кузьминский А. Н. Организация бухгалтерского учета и анализа хозяйственной деятельности / А. Н. Кузьминский, В. В. Сопко. – К.: Вища шк., 1986. – 256 с.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Програма міжнародної сертифікації професійних бухгалтерів СІРА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufpaa.org/ua/education/programs/SIPA>.
4. Професійні вимоги до керівників та головних бухгалтерів фінансових установ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1457-11>.
5. Зубілевич С. Я. Модель присвоєння кваліфікації бухгалтерів в умовах ринкової економіки. Сучасні вимоги до обліку та контролю у контексті глобалізації: мат. Міжнар. наук.-практ. конф.: (Одеса, 22–23 травня 2009 р.). – Одеса: ОДЕУ, 2009. – 258 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 9 серпня 1993 р. N 611 Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF>.
7. Учебная фирма – Википедия [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.

Прийнято до друку 18.06.2012